

WWW — OPERADIVERSA — CZ

19 — 00

MÝTY A BÁJE

ÚNOR — 20 — 2024

DŮM PÁNŮ Z KUNŠTÁTU — BRNO

PROGRAM

Tõnu Kõrvits: *Elegies of Thule* pro smyčce (2007) 16´

ČESKÁ PREMIÉRA

I. The Night Is Darkening — II. Bells — III. I Look Up to the Hill

Nakladatelem skladby je Estonian Music Information Centre.

Jan Novák: *Concentus Eurydice* pro kytaru a smyčce (1971) 23´

I. Tempus expectationis — II. Tempus cicadae — III. Tempus rosarum — IV. Tempus papilionum — V. Tempus ventorum fugientum — VI. Tempus luminis lunaris — VII. Tempus tripudii et stellarum

Za poskytnutí notového materiálu děkujeme Konzervatoři Brno.

Mason Bates: *Icarian Rhapsody* pro smyčce (1999) 12´

ČESKÁ PREMIÉRA

Nakladatelem skladby je Aphra Music.

Adam Závodský: *Ainulindalë* pro komorní orchestr (2023) 13´

PREMIÉRA

I. Prologo (Musica mundana) — II. Concerto (Musica instrumentalis) — III. Canto (Musica humana)

Koncert se koná bez přestávky.

OBSAZENÍ

Vít Dvořáček kytara
Tomáš Hruža videoart
Patrik Červák dirigent

Ensemble Opera Diversa
Jan Bělohávek vedoucí
orchestru

I. housle

Barbara Tolarová
Kristýna Jungová
Tereza Saxová
Jiří Víšek

II. housle

Jan Bělohávek
Martin Janál
Zuzana Křivá
Květa Pilařová

violy

David Křivský
Michal Uhříček
Tereza Votánková

violoncella

Katarína Madariová
Štěpánka Plocková

kontrabasy

Anežka Moravčíková
Barbora Opršalová

klarinet

Jiří Tolar

triangl

Anežka Nováková

produkce

Petr Mečkovský
Anna Mullerová
Dominika Nováková
Lubor Pokluda
Lenka Zlámalová

text, dramaturgie

Jiří Čevela

grafika

Jakub Rejlek

fotografie

Jiří Jelínek
Marek Olbrzymek
archiv Adama Závodského

O PROGRAMU

První letošní orchestrální koncert **Ensemble Opera Diversa** propojuje různorodé mytické náměty v uceleném dramaturgickém konceptu. Staví vedle sebe antické náměty a svět J. R. R. Tolkiena, zkazky o bájných činech a zemích. V tomto smyslu koncertní program zahajuje skladba *Elegies of Thule* od **Tõnu Kõrvitse** (* 1969). Estonský hudebník a pedagog absolvoval skladbu na Estonské akademii hudby a divadla u Raimo Kangra a pokračoval v magisterském studiu u Jaana Räätse. Kromě autonomní hudby tvoří také pro dokumentární či animované filmy. Jeho rané skladatelské dílo spadá do neoromantického stylu, což je patrné i na jednom z jeho nejpopulárnějších děl z tohoto období *Concerto semplice* pro kytaru a komorní orchestr (1992). Postupem času se však začala skladatelova hudba vyznačovat komplexnějšími texturami a s přelomem tisíciletí také vlivy lidových melodií i orientálních melodicko-harmonických prvků. Díky své (post)impresionistické osobitosti a sugestivnosti je vedle Erkki-Svena Tüüra a Arvo Pärta patrně jedním z neznámějších estonských skladatelů současnosti: Diversa má s jeho hudbou zkušenosti skrze díla *Safra* pro klavír a smyčce (2005, české premiéře uvedeno 2021) a smyčcových kvartetem *Point Nemo* (2022, ve stejném roce uvedeno v české premiéře).

Ve své tvorbě se Kõrvits nezřídka inspiruje literaturou, přírodou nebo lidovými reáliemi Estonska: nejinak tomu je v případě „thulských elegií“, které vznikly v roce 2007. Touto tematikou se zabýval i v *Chorales of Thule* pro sopránový saxofon a varhany (2008) nebo smyčcovým kvartetem *Thule Patterns* (2007). Ve starořecké literatuře a kartografii Thule označovalo nejseverněji položenou lokalitu, později konkretizovanou za Orkneje, Shetlandy, severní Skotsko, norský ostrov Smøla nebo dokonce část Estonska. Pozdější metaforický význam získalo zejména Vergiliovo označení „ultima Thule“ jakožto vzdálené místo „za hranicemi známého světa“. Starořecký filozof a geograf Strabón dokonce popsal obyvatele Thule

jako lid živící se prosem, ovocem a kořínky, jejichž život je ovlivněn tím, že nemají mnoho přístupu ke slunečnímu svitu a dostatek dešťů. V době Kryštofa Kolumba se často citovala slova Seneky, který hovořil o dni, kdy budou za Thule objeveny nové země... Hudební materiál Kõrviťových *Elegies of Thule* je rozmanitý. V první části využívá motiv, který později uplatnil také ve svém sborovém díle *Moorland Elegies*. V druhé větě je použita setucká lidová melodie, kdy orchestr napodobuje hru na estonský drnkací strunný nástroj zvaný kannel. Ústřední motiv poslední části zase pochází z ostrova Saaremaa, jedné z hypotetických „skutečných“ zemí Thule.

Jediná koncertantní skladba na programu je následující *Concentus Eurydice* od „diversního autora“ Jana Nováka (1921—1984). Novák patří k představitelům meziválečné generace skladatelů, která formovala podobu hudebního myšlení u nás ve druhé polovině 20. století. V jeho kompozičním stylu se mísí několik vlivů: Stravinského neoklasicismus zprostředkovaný zejména Bohuslavem Martinů, dobová populární hudba, zejména swingová, tradice moravské lidové hudby a obecně křesťanské tradice, v níž v Nové Říši vyrůstal. Z důvodu permanentních sporů s komunistickým režimem se rozhodl v roce 1968 emigrovat do Dánska, později do Itálie a Německa, kde zemřel. Byl proslulý svým vztahem k latině — jeho vokální skladby zhudebňují téměř výhradně latinské texty a některé instrumentální skladby vycházejí z antických prozodických meter. V tomto smyslu se zabýval také největším hudebníkem a pěvcem řeckých mýtů Orfeem. Ten proslul láskou ke své krásné manželce Eurydice, po jejíž tragické smrti se vypravil do podsvětí s odhodláním vyžádat si svou manželku zpět. Tklivým zpěvem skutečně obměkčil i Háda, který pod podmínkou, že Orfeus cestou zpět půjde první a nesmí se ohlédnout, Eurydiku skutečně propustil. Orfeus se dlouho ovládal; když ale zbýval poslední úsek cesty, ohlédl se a spatřil už jen stín Eurydiky. Tuto látku reflektoval například v kantátě *Orpheus et Eurydice* na Vergiliův text (1970) nebo v právě dnes provedeném „Koncertu pro

Eurydiku“. Dílo, jehož doslovný podtitul zní „sedm časů pro kytaru a smyčcový orchestr“, bylo zkomponováno v italském exilu roku 1971 a tiskem vyšlo u „dvorního“ Novákova exilového nakladatele Zanibona o rok později. Sólový nástroj nemá před smyčcovým orchestrem nutně sólovou roli, v některých případech je pouhou součástí orchestru a občas ho dokonce doprovází. V rychlejších rytmizovaných větách je patrný právě vliv jazzové harmonie a rytmiky, pomalejší části mají postimpresionistický ráz. V kontextu diversního snažení o udržení Novákova díla na koncertních pódiiích (nebo také na zvukových nosičích, čehož je dokladem trilogie věnovaná jeho dílu) je vhodné zmínit, že *Concentus* je v diversní produkci uveden již potřetí, vždy však s jiným dirigentem: po Robertu Ferrerovi (2017 v Brně a ve Valencii, sólo Rubén Parejo) a Gabriele Tardonové (2021 v rámci festivalu Moravský podzim, sólo Vít Dvořáček) dochází k dnešní interpretaci pod taktovkou Patrika Červáka.

Předposlední skladba reflektuje osud bájného Ikaru, syna mýtického řeckého vynálezce Daidala. Když Daidalos po letech na Kréte přemýšlel, jak prchnout zpět do Athén, vymyslel a sestrojil dva páry křídel, jednotlivá pera spojil voskem a na nich se i s malým Ikarzem vydal na cestu přes moře. Ikaros dostal na cestu rady, aby stále otce sledoval, neletěl příliš nízko (aby mu voda nepromáčela křídla a ta netěžkla), ale ani moc vysoko (aby mu slunce nerozpustilo vosk). Ikaros zpočátku otcovy rady dodržoval, později ale letěl výš a výš, až slunce rozpustilo vosk držící křídla pohromadě a Ikaros spadl do moře.

Tento příběh inspiroval amerického skladatele **Masona Batese** (* 1977) ke zkomponování jednovětého díla *Icarian Rhapsody*. Bates nejprve studoval skladbu u Diky Newlin a následně navštěvoval Columbia University-Juilliard School, kde získal bakalářský titul z anglické literatury a magisterský titul z hudební kompozice. Hudební kompozici studoval u Johna Corigliana, Davida Del Tredicchio a Samuela Adlera a zároveň studoval dramaturgii u Arnolda Weinsteina. Později se Bates přestěhoval do Bay Area a studoval pod vedením Edmunda

Campiona v Berkeley, kde roku 2008 získal doktorát z kompozice. Je prvním skladatelem, který získal rezidenci v Kennedy Center for the Performing Arts, byl zároveň rezidenčním skladatelem orchestrů a filharmonií v Chicagu, San Franciscu a Pittsburghu. Kromě klasického kompozičního vzdělání se uplatňuje jako DJ a autor filmové hudby, s oblibou také pracuje na multimediálních projektech. Za svou operu *The (R)evolution of Steve Jobs* získal v roce 2019 cenu Grammy. *Icarian Rhapsody* z roku 1999 patří k ranějším a zároveň hojně provozovaným skladbám, reflektuje zálibu v minimalistických postupech — zvukových a rytmických efektech, jejichž vrstvením a opakováním dosahuje bohatých harmonických i polyfonních efektů.

Ačkoli dílo není meditací o zmařených velkých nadějích, je podobné trajektorii Ikarova letu. Jednotný zvuk smyčcového orchestru inspiroval melodii pokrývající obrovský rozsah — jen v první frázi téměř dvě oktávy. Smyčcové nástroje však mají ještě jednu zvláštní vlastnost, schopnost hrát delší pasáže bez přestávk. Úvodní melodie se totiž nakonec roztrhne na panoptikum minimalistických fragmentů, které se vznášejí v různých rytmických a harmonických světech.

Mason Bates

Závěrečné dílo večera pochází z pera **Adama Závodského** (*1996). Příbramský rodák se od dětství věnuje hře na klavír — nejprve navštěvoval ZUŠ v Březnici pod vedením Přemysla Zíky, posléze absolvoval českobudějovickou konzervatoř ve třídě Magdy Štajnochrové a JAMU pod vedením Jana Jiraského, kde v současnosti pokračuje v doktorském studijním programu (jeho teoretickým zaměřením je klavírní dílo finského skladatele Einojuhanina Rautavaary). Je laureátem Mezinárodní soutěže Leoše Janáčka, kde v roce 2022 také obdržel cenu za nejlepší interpretaci Janáčkových skladeb. Od roku 2023 je zařazen na prestižní Listině mladých umělců Nadace Českého hudebního fondu. Autorské hudební tvorbě se také věnoval již od raného věku; posléze skladbu vystudoval na Pražské konzervatoři ve třídě Jiřího

Gemrota. Jeho skladby zazněly na koncertních pódiiích v tuzemsku, ale také v Rakousku nebo v Dánsku. Kromě interpretační a kompoziční činnosti působí též pedagogicky a příležitostně se věnuje hudební kritice. Skladatelsky vychází z neoklasicistní a postromantické estetiky, jež se snaží kombinovat s postmoderní uměleckou filozofií. Vyznívá tak i třívěté *Ainulindalë*, které Závodský zkomponoval na objednávku souboru a jež dnes zaznívá ve světové premiéře. Snoubí se v něm inspirace mytologií světa J. R. R. Tolkiena a hudebně-filozofických přesahů.

J. R. R. Tolkien svému výtvoru — fiktivnímu světu Středozemě — věnoval většinu své neakademické tvůrčí energie. Jednotlivé národy a entity obývající tento svět mají své vlastní jazyky, svou historii a kulturu, svou vlastní mytologii. Relativně krátký text pojmenovaný Ainulindalë (v jednom z Tolkienových fiktivních jazyků „Hudba Ainur“) je první částí svazku s názvem Silmarillion a vypráví o stvoření Světa.

Právě tento příběh se stal podkladem pro mou skladbu komponovanou v podzimních měsících roku 2023, která ovšem není a ani se nesnaží být popisnou. Její tři věty jsou spíše jakýmisi hudebními ilustracemi inspirovanými třemi konkrétními momenty z mýtického příběhu; a tyto tři obrazy jsou spojeny v jeden souvislý hudební celek.

Podle Janova evangelia stálo na počátku Slovo; Tolkien tvoří svůj fiktivní svět skrze Hudbu. Prolog (Largo tranquillo) začíná osamělými tóny kontrabasů, které zaznívají do Prázdna — to nejvyšší entita/božstvo Ilúvatar zpívá své první téma vykvétající z nejnižšího tónu E, na něž posléze navazují Ainur (jakési andělské bytosti). Každý z nich pak zpívá svou vlastní melodii inspirovanou úvodními tóny — první věta je vlastně sledem variací, které procházejí jednotlivými sekcemi orchestru (od sólového violoncella přes violy až po housle).

Do této harmonie nečekaně vpadne nový energický prvek a započne Concerto (Presto furioso), kde se kytara, až doposud pouze barevná součást orchestru, postaví do opozice vůči ostatním a začíná souboj (lat. concertare = bojovat, hádat se). Kytara zde symbolizuje Melkora, zjednodušeně řečeno jakéhosi „padlého anděla“, který záměrně kazí práci svých andělských

kolegů. Svým prvním tématem připomínajícím vojenský pochod strhává ostatní; po chvíli na něj navážou první housle tématem s názvy chorálu *Dies irae* nad ševelením kontrabasů. Dvě kontrastní, ale vnitřně příbuzná témata — hudba si sama řekla o sonátovou formu. Chaos je stupňován v provedení a vrcholí v repríze v podobě disonantní katarze.

S vyčerpáním z bitvy přichází nová hymnická hudba ve smyčcích a třetí věta — *Canto (Andante espressivo)*, tedy „zpěv“. Kytara opouští svou sólovou roli a vplývá zpět do zbytku souboru. Pozornost se přesouvá na po chvíli se objevivší sólový klarinet znějící z dálky — to Ilúvatar zastavil bojující Ainur a ukázal jim, co mezitím společně vytvořili. Uprostřed Prázdná se vznáší Svět. Jak světlo, tak temnota se spojily ve společném díle, vše bylo již obsaženo v prvních tónech Ilúvatarova tématu, i Melkorův vzdor. Však také kytara zněla již v prvních taktech skladby společně s kontrabasy. A stejně se Hudba Ainur také uzavírá po rozplynutí se v akordu *Es dur*.

Adam Závodský

INTERPRETI

Vít Dvořáček (* 1995) pochází z Brna. Na kytaru začal hrát v šesti letech na ZUŠ Františka Jílka v Brně a jeho první učitelkou byla Alena Blažíčková. Vystudoval brněnskou konzervatoř ve třídě Vladislava Bláhy a na svém absolventském koncertě provedl se symfonickým

orchestrem konzervatoře *Concierto de Aranjuez* od španělského skladatele Joaquína Rodriga. V roce 2021 absolvoval Akademii múzických umění v Praze pod vedením Pavla Steidla a Petra Saidla. V letech 2018 až 2020 byl jako člen Dua CD zapsán na Listině mladých umělců ČHF. Ve svém repertoáru se zaměřuje zejména na hudbu 20. století se zvláštním důrazem na české autory (Jana Obrovská, Jan Novák, Ivan Zelenka ad.), ale i na velká díla světových skladatelů (například Benjamin Britten, Lennox Berkeley, Mario Castelnuovo-Tedesco). Realizuje se i pedagogicky: kytaru vyučuje na brněnské ZUŠ F. Jílka, působil i na Konzervatoři Jaroslava Ježka a Konzervatoři Jana Deyla v Praze. S Diversou nahrál Novákův *Concentus Eurydicea* na CD Jan

Novák vol. 3 (2019). Kromě sféry klasické hudby je aktivní i na folkové scéně, jako kytarista a zpěvák působí v kapelách D.N.A. Brno a Vína.

Tomáš Hrůza (* 1979) v letech 1993—1998 působil jako scénograf a osvětlovač ve Studiu Dům při Divadle Husa na provázku (pod vedením Evy Tálské). Vystudoval střední školu v oboru mechanik a programátor CNC strojů, dále absolvoval studium na Fakultě výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně obor Video-Multimedia-Performance (Keiko Sei, Richard Fajnor, Peter Rónai). Zabývá se realizacemi interaktivní generativní grafiky a videa pro živá hudební vystoupení (spolupracoval s hudebníky jako Michal Mariánek, Ensemble Marijan, Vít Zouhar) a realizací scénických videoprojektů. Svou autorskou tvorbu prezentoval na festivalech jako například AUDIO ART Festival 2004, Festival Next Wave 2004, Entermultimediale 2005. Od roku 2003 se podílí vizuální tvorbou na realizaci scénických projektů s režiséry Magdalénou Švecovou, Roccem Rapplem, Jiřím Nagy, Alenou Vaňákovou, Zdeňkem Plachým, Romanem Groszmannem, Vladimírem Morávkem, Jiřím Nekvasilem,

Tomášem Studeným, J. A. Pitínským a Jiřím Heřmanem. S divadly spolupracuje také jako certifikovaný expert na media servery a odbavovací systémy Christie Pandoras Box. Pedagogicky působí na FaVU VUT v Brně v ateliéru Herních médií a Kabinetu audiovizuálních technologií a externě přednáší i pro Hudební fakultu Janáčkovy akademie múzických umění.

Patrik Červák (* 1992) vystudoval společně s gymnáziem i českobudějovickou konzervatoř, obory klavír a klarinet. Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity absolvoval magisterský obor hudební věda a na Janáčkově akademii múzických umění ve třídě doc. MgA. Jakuba Kleckera magisterský obor dirigování orchestru. V současnosti je posluchačem doktorského studijního programu hudební vědy na FF MUNI. Coby klavírista souboru Francisextet vystoupil v České republice (Smetanova Litomyšl, MHF Český Krumlov, Festival Úštěk, Třeboňská nocturna), ale i v Rakousku, Německu či Francii. Jako klavírista také spolupracoval s Divadlem Husa na provázku a mezi lety 2016—2023 působil jako externí pianista Filharmonie Brno.

Jako dirigent se pravidelně objevuje na výchovných, abonentních i crossoverových koncertech v Jihočeské filharmonii, dále vystoupil například s Moravskou filharmonií Olomouc, Filharmonií Brno či PKF Prague Philharmonia. V rámci Moravského podzimu uvedl operu *La voix humaine* Francise Poulence v úpravě pro bicí ansámbly. V Jihočeském divadle nastudoval jako hlavní dirigent Mozartovy *Così fan tutte* v českém překladu Jaromíra Nohavici a jako druhý dirigent se podílel na nastudování Boitova *Mefistofela*. Zúčastnil se též dirigentských kurzů a masterclass pod vedením Tomáše Netopila, Marka Stringera, Dennise Russella Daviese či Tomáše Hanuse. V současnosti vyučuje hudební teorii a praktické předměty na brněnské konzervatoři a také na hudebním gymnáziu v Českých Budějovicích. S *Diversou* spolupracuje pravidelně jako klavírista, příležitostně jako korepetitor; jako dirigent před orchestrem stane podruhé, premiérou byly *Tance v zahradách* (2022).

Ensemble Opera Diversa je umělecký soubor, který se soustředí na objevné hudební a divadelní programy. Během více než dvacetiletého

působení se ze souboru vyvinula hudební společnost, jež ve vlastní produkci organizuje kolem dvou desítek vystoupení ročně, a to především v domovském Brně. Jedinečnost souboru je zčásti způsobena jeho trojjedností — autorské hudební divadlo, orchestrální nebo komorní koncerty se zajímavou dramaturgií a koncerty komorního sboru Ensemble Versus. Během podzimu 2022 navíc v rámci souboru vzniklo smyčcové kvarteto Diversa Quartet věnující se především tuzemské i zahraniční soudobé kvartetní tvorbě. K tomu těleso se svou kmenovou dirigentkou Gabrielou Tardonovou iniciuje nebo se podílí na tvorbě CD nosičů či rozhlasových nahrávek. Svou dramaturgií, podněcováním nových skladeb i interpretačním nasazením soubor usiluje o dialog s otevřeným posluchačem.

DIVERSNÍ JARO 2024

28. února 2024, 19:00

kostel sv. Augustina

Zpívané postní rozjímání

NYSTEDT — BÁRDOS — POULENC — RUBBRA — PÄRT

Ensemble Versus ve spolupráci s varhaníkem Karlem Martínkem a režisérkou Kateřinou Křivánkovou s meditativním programem sborové tvorby 20. a 21. století, gregoriánského chorálu a varhanních improvizací.

13. března 2024, 19:30

Klub Leitnerova

Tři tváře samurajské komedie

ENSEMBLE OPERA DIVERSA — DIVADLO KJÓGEN — DIVADLO LÍŠEŇ

Společný večer tří brněnských divadelních uskupení k počtě dramatika Huberta Krejčího představující japonskou frašku ze všech stran.

19. března 2024, 19:00

kostel sv. Rodiny

Koncert s Akademií staré hudby

CHARPENTIER — ALOISI — STEFFANI

Spolupráce Ensemblu Versus s brněnskou Akademií staré hudby při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity na provedení Steffaniho *Stabat Mater* za řízení Eduarda Tomašítka.

23. dubna 2024, 19:00

Křišťálový sál Staré radnice

Diversa Quartet: 1914—1939

DEBUSSY — POULENC — ORNSTEIN — BURIAN — IŠTVAN —
VAUGHAN WILLIAMS

Komorní večer připomínající (půl)kulatá výročí začátků světových válek v nejrůznějších rovinách v podání Diversa Quartet a sólistů Patrika Červáka a Martina Pavlíka.

27. května 2024, 19:00

kostel sv. Augustina

Letniční koncert

OPÁLKOVÁ — BROTHÁNKOVÁ — EBEN — MACMILLAN

Program odkazující na Hod Boží Svatodušní se světovými premiérami, sborovými díly 20. a 21. století a varhanními improvizacemi skladatele a varhaníka Františka Fialy.

29. května 2024, 19:00

dvorana Rektorátu VUT

Hudební inventura

ORSON ŠTĚDRŇ — HOŘÍNKA — BARTOŇ — HAVELKA

Další večer ze zavedené koncertní řady — tentokrát v komorním prostředí — s Anetou Bendovou Podrackou, Terezou Plešákovou, OK Percussion Duem a Diversa Quartet se světovou premiérou Miloše Orsona Štědrně a výjimečnými *Parénéze* Svatopluka Havelky.

4. června 2024, 19:00

atrium Moravské zemské knihovny

Tvář vody

ADÈS — TAKEMITSU — KONVIČKA — AHO

Tematický koncert pod širým nebem s poutavým doprovodným programem za řízení Gabriely Tardonové se světovou premiérou Martina Konvičky a sólistkou Dominikou Kvardovou.

27. června 2024, 20:00

Divadlo Husa na provázku (dvůr)

Návrat & Magnum mysterium

ŠTĚDRŇ

Světová premiéra biografické opery o Františku Sušilovi z pera Miloše Štědrně doplněná o předloni premiérovanou „mendelovskou“ operu téhož autora v režii Tomáše Studeného.

Všechny změny vyhrazeny.

<http://www.operadiversa.cz>

<http://www.facebook.com/operadiversa/>

<http://www.instagram.com/operadiversa/>

**Klasika
Plus.cz**

PORTÁL

O KLASICKÉ HUDBĚ

...váš vyladěný partner

B | R | N | O |

BRNO
MĚSTO
HUDBY

KMDB

Podpořte nás, číslo účtu 205149060/0300. Děkujeme!
www.operadiversa.cz